

1) порушення вимог ст. 31 КПК щодо складу суду, яким здійснюється провадження, а саме – розгляду проваджень одноособово при необхідності колегіального розгляду;

2) додержання у суді першої інстанції засади гласності і відкритості кримінального провадження, оскільки є випадки скасування апеляційним судом рішень місцевих судів у випадку відсутності належної фіксації технічними засобами та відсутності журналу судових засідань;

3) проведення судового розгляду за наявності всіх обов'язкових учасників. Так, відповідно до п. 5 ч. 2 ст. 412 КПК безумовною підставою для скасування судового рішення є розгляд провадження за відсутності потерпілого, належним чином не повідомленого про дату, час та місце судового засідання;

4) порушення права обвинуваченого на захист, що є безумовною підставою для скасування судових рішень;

5) додержання правил призначення покарання. При призначенні покарань слід дотримуватися встановлених меж, передбачених Загальною та Особливою частинами Кримінального кодексу України;

6) додержання закону щодо застосування інституту угод у кримінальних провадженнях. Практична діяльність свідчить, що є випадки порушень при укладенні угод про визнання винуватості під час досудового розслідування, оскільки прокурори не завжди дотримуються вимог закону про необхідність призначення покарання із врахуванням положень загальної частини Кримінального кодексу – обов'язкове призначення спеціальної конфіскації (ст. 96¹ КК України), що також залишається поза увагою судів. В окремих випадках через невірну кваліфікацію дій підозрюваних створюються передумови до укладення незаконних угод про примирення між підозрюваними та потерпілими, за відсутності правових підстав.

Овсяннікова О. О.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

НОСІЇ СУДОВОЇ ВЛАДИ (СУДДІ) ЯК СУБ'ЄКТ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Реформи, які останнім часом відбуваються у всіх сферах суспільного життя в Україні, торкнулися і судової влади, яка в нашій державі, на жаль, на сьогодні має недостатню підтримку з боку населення. Нині дуже популярним стало твердження про вкрай низький рівень довіри до судової влади. Адже саме сьогодні громадськість висуває всім державним інституціям, в тому числі і судовій владі, високі вимоги щодо доброчесності та ефективності діяльності. І якщо саме громадськість буде з повагою і довірою ставитися до судової влади, жодна політична сила буде не в змозі виступити проти судової влади з метою підпорядкування їх політичній волі. Водночас судова влада втілюється через конкретних людей – суддів. Тому актуальним видається питання формування належної громадської думки з боку безпосередніх носіїв судової влади – суддів.

Вивчення громадської думки – дуже гостра проблема, так як громадська думка є своєрідним регулятором всіх тих процесів, які відбуваються в суспільстві.

Кожна соціальна група людей має свої установки, ставлення до тих чи інших проблем, подій, ситуацій. Сукупність поглядів індивідів чи їх груп стосовно певних конкретних питань вирішується через громадську думку. Громадська думка являє собою сукупність думок, поглядів, ставлень індивідів до спільної проблеми, яка зачіпає інтереси певної групи людей. Громадська думка об'єднує людей, консолідує поведінку, характеризує їх цілі та інтереси.

При формуванні громадської думки щодо судової влади передусім має значення характер тих зв'язків, які утворюються між громадськістю та суддями як носіями судової влади. Характер таких зв'язків залежить від того, як ті чи інші групи населення ставляться до судів та суддів: підтримують, виступають проти чи є байдужими. Тому основне завдання суддів – налагоджувати з своїми прибічниками такі зв'язки, які б зміцнювали і посилювали їх довіру, що ж до опонентів – слід вживати таких заходів переконання, які могли б змінити їх думку на протилежну. Важливо також завоювати прихильність байдужої до судової влади громадськості, щоб вона не перетворилася на майбутні групи протидіючої сторони. Розуміння того, що знають люди, як вони себе почувають та що роблять у поєднанні з інформацією про те, хто і яке займає становище, саме і складає основу підготовки продуманих програмних завдань щодо роботи з кожною цільовою групою громадськості.

Варто зазначити, що на сьогодні дійсно спостерігається усвідомлення з боку самих суддів того факту, що вони повинні в більшій мірі, ніж це було раніше, рахуватися з думкою громадськості. Громадська думка завжди була важливою для судів, але сам процес її вивчення та врахування був дещо віддаленим від реальної дійсності та самих громадян. Для прикладу, у таких країнах, як Сполучені Штати, Об'єднане Королівство, Бельгія і Австралія, були запроваджені дослідження з вивчення громадської думки з метою визначення рівня довіри громадян до системи кримінального правосуддя в цих країнах, і результати цих досліджень були використані як основа для розроблення стратегій реагування на прояви недостатньої громадської довіри. Тому насамперед вкрай важливим є визначення, які дії суддів як носіїв судової влади безпосередньо впливають на формування громадської думки та які заходи можуть бути здійснені задля підвищення рівня довіри громадськості до суддів.

Головну роль у формуванні громадської думки стосовно судів та суддів відіграють перш за все якість та ефективність відправлення правосуддя. Ступінь довіри громадян може варіюватися залежно від таких критеріїв, як вчасність розпочатого судового слухання, врахування побажань при призначенні дня та часу судового засідання, своєчасне отримання повісток та повідомлень про розгляд справи, обґрунтованість затримки / перенесення слухання у розгляді справи, своєчасне ознайомлення з матеріалами справи та інших факторів. Для громадян важливо, щоб їхня справа була розглянута швидко, щоб було відсутнє явне затягування справи, а судові рішення було справедливим та обґрунтованим, написаним зрозумілою мовою. Особа, що брала участь у судовому процесі, повинна мати відчуття, що судовий процес був незалежним і неупередженим, а також мати переконання, що судові рішення буде виконаним. Крім того, формування загальної впевненості в об'єктивності суддів неможливе без досягнення суддівської незалежності. Саме суддівська незалежність є критично важливою умовою для формування загальної впевненості суспільства в об'єктивності суддів. Суддівська незалежність є ефективним засобом забезпечення і підтримки впевненості суспільства в дієвості правосуддя, що саме є, власне, важливою передумовою формування відчуття поваги і прихильності по відношенню до судової системи і принципів верховенства права.

Формуванню позитивної громадської думки стосовно судової влади буде сприяти подолання корумпованості суддів, закритості та корпоративності судової системи, а також посилення відповідальності суддів, особливо за винесення незаконного рішення.

Важливе значення має дотримання суддями етичних стандартів як у своїй професійній діяльності, так і у повсякденному житті. Громадська думка формується на підставі враження особи, яка прийшла до суду, від самого судді: чи поважає він вас та вашу гідність, чи ставиться він до учасників процесу коректно та ввічливо, чи високі у нього моральні якості. Багато чого залежить і від того, як саме суддя веде судовий процес: наскільки він підготовлений до судового розгляду конкретної справи, чи дотримується він процедури розгляду справи, чи законним, обґрунтованим, доступним та зрозумілим є його рішення. Інакше кажучи, професійна етика суддів є ще одним з напрямів формування та збереження довіри суспільства до судової системи України.

Отже, для підвищення довіри громадян до судової влади її авторитет мусить бути беззаперечним. Тому кожен суддя повинен мати усвідомлене почуття відповідальності перед суспільством, бути незалежним і керуватися лише принципами законності та справедливості.

Овчаренко О. М.,

кандидат юридичних наук, асистент кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, головний науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса

ІНСТИТУТ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІ В СИСТЕМІ СУДОВОГО ПРАВА

У науковій юридичній літературі категорія «інститут права» розглядається як спільність ідей, що становлять упорядковану й організовану цілісність (наприклад, шлюб, родина, власність, вибори, уряд тощо) (М. Дюверже), основний елемент системи права, що являє собою сукупність правових норм, регламентуючих однорідну групу суспільних відносин (В. В. Лазарєв), сукупність норм, що регулюють той чи інший вид схожих, близьких у цьому сенсі родинних відносин (М. І. Байтін).

Як правило, називаються такі ознаки інституту права, як: а) однорідність фактичного змісту; б) юридична єдність правових норм; в) нормативна відокремленість; г) повнота регульованих відносин (В. В. Лазарєв). Традиційно інститут права виокремлюють за предметом правового регулювання, який поширюється на певну групу правовідносин. Існує ще одна підстава для виокремлення інституту права – за його функціональним призначенням, що означає наскрізне регулювання певних операцій в правовому регулюванні, які стосуються багатьох різновидів відносин одного виду (С. С. Алексєєв).

У всіх визначеннях інституту юридичної відповідальності підкреслюється, що він є складним за своєю структурою і міжгалузевим. Отже, інститут юридичної відповідальності судді – це складний міжгалузевий регулятивно-охоронний інститут права, що динамічно впливає на найважливіші відносини, пов'язані з формулюванням і формалізацією ознак неправомірних дій суддів та процедур притягнення цих посадових осіб до різних